

כבר הצבעתי על חוסר הרלוונטיות של תירוץ זה, בהוכיחי את היפוכם של דברים, וכי פוטנציאל המבוכה של נוטש מנהג אשכנז גדול בהרבה משל רעהו המחזיק בו. אם הרב קטן באמת סקרן לדעת מדוע הנהגנו בבתי הכנסת מנהג זה דוקא ולא אחר, יכול הוא ללמוד על כך בהרחבה בחיבורינו 'שרשי מנהג אשכנז', 'גדולי הדורות על משמר מנהג אשכנז', 'מדריך למנהג אשכנז המובהק', ועוד כמה חיבורים היסטוריים שלנו שבחלקם כבר הגיעו לדפוס. מי שיקרא את כל החומר הרב הזה בלי דעות קדומות, ימצא בנקל מענה הולם לשאלותיו של הרב קטן. ואם לאחר כל זאת ירצה לחלוק עלינו בפרט זה או אחר, תבוא עליו הברכה.

היות והרב קטן דחק בי וכתב: "אני מבקש באמת ובתמים לקבל קריטריון ברור לענין הזה". הריני משיב פה בבחינת "תלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת": הג"ר שמעון שוואב, רבן של בני אשכנז בתקופת הקמת בתי הכנסת שלנו, הדריך אותי ליטול כבסיס את מנהג פראנקפורט הישן – ירושלים דאשכנז ותל-תלפיות של שאר הקהילות – בלי הפשרות של התקופה האחרונה שנעשו בהשפעת אנשי ארצות אחרות, שיש בהן סטייה מהפסיקה האשכנזית הקלאסית. רצוי שהרב קטן יקרא את מה שפרסמתי לגבי הדרכה זו והקריטריונים הקשורים בה ב'ירושתנו', ספר שני, עמ' תלז-תמ, ובהקדמת 'שרשי מנהג אשכנז', כך רביעי.

אוסף עוד, שגדולי ההוראה שעודדו את הקמת בתי הכנסת כמנהג אשכנז (ראה בהקדמות לספרי 'שרשי מנהג אשכנז' ובהסכמות להם), חלוקים לעתים לגבי פרטים בודדים, כמו למשל בענין קידוש בבית הכנסת בלילי שבת בארץ ישראל. הללו שנועצו במרן ה'חזון איש' ותלמידיו ובמרן הגר"ש וואזנר שליט"א ובית דינו נוהגים לקדש בבית הכנסת, והם רוב בתי הכנסת דידן, והללו שנועצו במרן הגר"ש אלישיב שליט"א נמנעים מקידוש. כך היא דרכה של תורה, וכך דרכן של קהילות. אבל מכאן ועד לשלילה מוחלטת של עצם המשכיות המסורת, רחוקה הדרך מאוד. לפיכך מתפלא אנוכי על הרב קטן שמגדיר את מורשת אבותינו כאפיזודה היסטורית ומציע להפסיק 'לבכות על חלב שנשפך'!⁶⁸ החלב של אשכנז לא נשפך, איננו בוכים כלל, אלא שמחים לשתותו לרוויה כתינוק הגמול עלי אמו. כמה סמלי הדבר שכאשר אמרתי כש"ץ את הפיוט הראשון בבית הכנסת הראשון שיסדנו, אמרתיו מתוך ספר הפיוטים שירשתי מאבי המנוח ז"ל, יליד פראנקפורט.

אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו !

68 לחיזוק טענת 'החלב שנשפך', הוסיף הרב קטן וטען: "האם צריכה להיות שאיפה לבני צרפת לחזור למנהג צרפת המקורי?" כאילו שזה מובן מאליו שבני צרפת חמקו באלגנטיות ממנהגיהם כאשר גורשו מארצם בשנת ה'ס"ו. האם ידועים לרב קטן פרטים על מאמצייהם של רבני צרפת לשמר בקרב שרידי עדותיהם את מנהג אבותיהם? האם הוא מודע למשל לפעילותם של מהרי"ק או רבי עזריאל מדאיינה, נוסף להקמתן של קהילות אפ"ם וקהילות קרפנטרץ ששרדו עד העת החדשה? שאר 'בני צרפת' אינם קיימים זה יותר מחמש מאות שנה מפני שנתפזרו בניגוד לרצונם כרסיסים בכל עבר, כפי שתיאר זאת פרופ' שוורצפוקס בפרסומיו, וכיום ודאי שאינם ישות קהילתית ואין להם שום זהות חברתית כלשהי, בניגוד ל'ייקים', שכולם מצביעים עליהם בתור שכאלה, והכל יודעים מאין באו ולכן הם הולכים. ולכן אני רואה בכך שאלה רטורית בלבד.